

Op de Hoogte

Jaargang 29 nr. 2, juni 2023

Op de Hoogte

IVN Walcheren - Jaargang 29 nr. 2, mei 2023

Redactioneel

Het is heel snel gegaan afgelopen 15 maanden. De natuurgidsenopleiding zit er bijna op. Wat hebben we veel gezien, beleefd en gelachen. Het klinkt een beetje dramatisch, maar de opleiding heeft mij en ongetwijfeld de andere deelnemers echt veel gebracht. Overal zie je nu het leven in de natuur om je heen. Voorheen zat je nukkig op de fiets naar de winkel, denkend aan wat je allemaal wel niet nog nodig dacht te hebben. Nu verwonder je je over de scherpe kleuren van de bloemen van de ossentong en welke insecten allemaal op en rond de plant groeien.

Of wanneer je met een vriendin door de wijk loopt en je bij een bloeiende struik eventjes stilstaat om eraan te ruiken. Welke struik het is, besluit je samen later op te zoeken. Genietend van de geur, zie je opeens dat een mier die lekker aan het smikkelen is van de nectar in de bloemen. En nadat je er één ziet, zie je opeens overal levensgenietermieren. Dat was trouwens niet het enige waarvan gesmikkeld werd. Er zat ook nog een kleine spin in de struik te slurpen van een vliegje.

Of een kort mooi moment bij de afslag van de snelweg met zeeën van de wuivende rode grashalmen in de wind. Goed kon ik het niet zien, misschien was het rood zwenkgras, maar dat maakt niet uit. Dat kan ik misschien wel verifiëren op de Schotsman excursies binnenkort.

Ook dichterbij huis zie ik de natuur nu meer. Zelfs in rotsgebieden zoals m'n huisje gebeurt er van alles. Ik moet altijd een beetje lachen om de grote trilspin als hij gaat trillen om te laten zien hoe groot hij wel niet is. Maar onlangs had hij een aardig forse huisspin te pakken. Hij zat er van 's morgensvroeg tot 's avonds laat van te smullen en z'n achterlijf leek wel drie keer zo groot geworden aan het einde van de dag.

Er is zoveel moois te ontdekken en te delen op allerlei manieren. Lees er maar eens over in deze nieuwe editie. We wensen jullie veel leesplezier!
Namens de redactie,
Arjen Faasse

Bij de voorpagina

Aan de blik in de ogen zou je bijna denken dat het een oude warrige man is die de hele buurt vanuit z'n tuin argwanend in de gaten houdt. Maar nee, het is een vogel. En wel een jonge kwak wel te verstaan. Hij is mooi op de foto gezet door Sylvia Weenink met z'n Einstein-coupe.

Aan deze uitgave werkten mee:

Arjen Hartog	Heleen Mols	Irene Maréchal
Jeike Lammers	Jodrike de Koning	Margot Quist
Sylvia Weenink	Onze bezorgers	

Colofon

Op de Hoogte juni 2023 is een digitale uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage ca.190 exemplaren. Op verzoek ook op papier.

Redactie: Angelique de Cock en Arjen Faasse, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Distributie: Wim van Strien; e-mail: wvmstrijs@zeelandnet.nl

Geen Op de Hoogte ontvangen?

Mail dan even naar

opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Het volgende nummer komt eind augustus 2023 uit; kopij aanleveren vóór 11 augustus 2023.

~~~

*IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuur-educatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 25 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Theo Hendriks, penningmeester; zie voor adresgegevens "Bestuur & Werkgroepen". Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d. hand van een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 van IVN.

~~~

*Website www.ivn.nl/walcheren; IG: IVN_Walcheren; Facebook: <https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~

Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks Bestuur:

Voorzitter: Vacant

Secretaris: Carlien Nijdam,

e-mail: secretariaat@ivnwalcheren.nl.

Penningmeester: Theo Hendriks,

e-mail: penningmeester@ivnwalcheren.nl.

Algemeen bestuur:

(naast het Dagelijks Bestuur)

Heleen Mols, e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl

Arjen Faasse, e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl

Wil je een handje helpen?

Alle dingen die we doen als afdeling, komt uit de handen van de vrijwilligers tezamen. Wil je daar ook een steentje aan bijdragen? Doe dan een berichtje naar het bestuur (zie contactinfo op p.3), dan kunnen we kijken hoe we het in het vat gaan gieten. De hulp wordt zeer gewaardeerd! Wil je liever iets concreets? Kijk dan eens naar de onderstaande vacatures:

Algemeen bestuurslid/Voorzitter

Met het afscheid van Len en Janneke is de positie van voorzitter en coordinator cursussen vacant. Ook Willy heeft besloten haar taken neer te leggen. De essentiële taken worden nu tijdelijk opgevangen door het bestuur, maar de posities blijven open. Daarom zijn we op zoek naar iemand die zich graag samen met ons voor mooie natuureducatie in Walcheren wil inzetten. Met meer handen kunnen we meer voor elkaar krijgen. Dus laat van je horen als je interesse hebt, dan kijken we samen naar een passende invulling van de functie.

Bestuurslid - Coördinator Excursieaanvragen

Voor volgend jaar zijn we op zoek naar iemand die de aanvragen van excursies in goede banen zou willen leiden. Want naast de normale activiteiten zijn er ook regelmatig aanvragen van diverse families, verenigingen of bedrijven die graag een wandeling met een gids willen maken. Als coördinator ben je de contactpersoon voor alle externen die graag zo'n wandeling willen en heb je ook veel contact met de gidsen. Ben je nieuwsgierig en wil je meer weten? Mail dan secretariaat@ivnwalcheren.nl

PR

We merken dat naast de social media, dat de traditionele kanalen, zoals de bode en de krant, misschien wel het beste werken om de mensen te bereiken. We zijn op zoek naar iemand die de communicatie naar deze media op zich wil nemen. Je verzorgt dan de verspreiding van de promotie van de activiteiten naar de verschillende media. En misschien heb je ook nog wel tips hoe we de commu-

Werkgroepen:

Natuurpaden: coörd. Johan Antheunisse; tel. 0118 628814; e-mail: milijobo@zeelandnet.nl.

Excursies: alg. coörd.: Heleen Mols;

e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Cursussen: Vacant

Duurzaamheid: Jack Molkenboer;

e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com.

Communicatie:

- - **Kwartaalblad voor leden en relaties Op de Hoogte:**

e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl

Angelique de Cock en Arjen Faasse.

- - **Website:** Joop Weijland, e-mail:

webmaster.walcheren@ivn.nl.

- - **Facebook:** Angie van Goethem; @IVN_Walcheren;

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Instagram:** Marja Horrevoets; @IVN_Walcheren;

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Public relations:** Vacant

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

Tussen de wikke en het gras was er een klein feestje van margrietten. Jeike Lammers was ook uitgenodigd en maakte de mooie foto.

Activiteitenoverzicht

Rondleidingen over de begraafplaats Middelburg

In 2023 organiseert IVN Walcheren samen met de gemeente Middelburg 3 rondleidingen op de begraafplaats van Middelburg.

De wandelingen starten op de eerste parkeerplaats van de oprijlaan bij de begraafplaats aan de Westelijke Oude Havendijk en vinden plaats op de onderstaande dagen:

Donderdag 8 juni om 19.30 uur en
woensdag 11 oktober om 14.00 uur.

Aanmelden voor deze rondleidingen is verplicht!
U kunt zich aanmelden op: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

De stadsbegraafplaats van Middelburg, zoals deze vroeger heette, is rond 1830 aangelegd nadat de traditie van het in de kerk begraven in de 19e eeuw verbroken werd.

In vroegere tijden werden de rijken in de kerk begraven en de minderbedeelden daarbuiten. Ook werd er in Middelburg wel op de Bolwerken begraven, waarvan nu alleen de Joodse begraafplaats nog zichtbaar is. De nieuwe regels bepaalden dat begraafplaatsen ver weg van de bebouwing – liefst buiten de stad – aangelegd moesten worden. Dat had eerst wel wat 'voeten in de aarde', omdat de rijken hun status en de kerken hun inkomsten zagen verdwijnen. Pas toen de nieuwe regels een wettelijke basis kregen met het definitieve besluit van Koning Willem I in 1829 is men in Middelburg begonnen met de aanleg van een algemene begraafplaats in het voormalige Havenkanaal tussen de Westelijke- en Oostelijke Havendijk.

In die tijd werd er ook aandacht aan het aanplanten van bomen en struiken geschonken en de begraafplaats is in de loop der jaren verschillende keren opnieuw ingericht en aangeplant. Al in 1882 zijn er Iepen, Schietpopulieren en Lariksen geplant en bloemperken aangelegd. Rechte paden werden veranderd in de toen gangbare landschapsstijl en in 1925 vond er een herinrichting plaats.

Na de aantasting van de bestaande beplanting door het zoute water als gevolg van de inundatie in 1944, heeft landschapsarchitect Chris Broerse een nieuw inrichtingsplan voor de begraafplaats alsook voor de Bolwerken gemaakt. Broerse was hoofd van de plantsoenendienst in Amstelveen en heeft meegewerkt aan de aanleg van verschillende heemtuinen. Geboren in Serooskerke was hij bekend met de omgeving hier op Walcheren en hij creëerde de kastanjelaan, evenals de grote taxushagen waardoor groene kamers ontstonden.

Op het oudste gedeelte van de begraafplaats is nog veel te zien over het begraven in vroegere tijden, zoals de grafkelders. Deze grafkelders, geschonken door het gemeentebestuur, waren een nabootsing van het begraven in de kerk. Verder zijn er, afhankelijk van hoe vermogend iemand was, de eigen graven met soms fraaie grafzerken of tombes te zien, het in klasse begraven en tot slot het achterafgedeelte voor de armen. Ook is hier een gedeelte met oorlogsgraven.

In de laatste decennia is het groen op het oudste gedeelte flink toegenomen; er staan vele boomsoorten en struiken. Wilde planten gedijen goed; zo komen er verschillende orchideeën voor en wilde viooltjes, evenals de voorjaarsprimula's.

Tijdens de wandelingen komen al deze onderwerpen uitgebreid aan de orde en worden de natuur, historie en cultuur met elkaar verbonden.

Excursie door het Veerse bos- en Krekengebied

IVN Walcheren organiseert op zondag 20 augustus en 10 september 2023 een excursie over het Boswachterspad door het afwisselende natuurgebied van het Veerse Bos, dat ontstaan is na de inundatie van Walcheren in 1944-45. De wandeling begint om 10.00 uur en gaat door het illusiebos, langs de kreken met prachtig uitzicht over het water, het polderland van Walcheren, de drijvende brug en langs de Hoge stoel.

Het startpunt van de rondleiding is de parkeerplaats bij de natuurcamping 'Het Veerse Gat' in Veere.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

“Natuur en een vleugje Oranjecultuur”

De buitenplaats Overduin, aan de Koningin Emmaweg in Oostkapelle is één van de weinige Walcherse buitenplaatsen die nog zeer goed bewaard is gebleven. Aan de zuidkant van de weg bevinden zich de in oude luister herstelde gebouwen van deze buitenplaats en het in landschapsstijl aangelegde historische park. Aan de noordkant is het bij de buitenplaats behorende Oranjebos, met prachtige, zeer oude bomen en de markante Prinsevijver: een restant van een oude kreek die naar het noorden in de zee uitstroomde. Samen bezitten ze een unieke natuur en vertegenwoordigen ze een bijzondere cultuur- en historische waarde voor en van Walcheren.

IVN Walcheren mag ook in 2023 weer een aantal excursies verzorgen op deze bijzondere plaats. Wilt u ook eens mee met deze excursie o.l.v. een gids, dan kunt u zich aanmelden voor één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Woensdag 28 juni	14.00 uur
Woensdag 2 augustus	10.00 uur
Zaterdag 9 september	14.00 uur
Zaterdag 28 oktober	14.00 uur

Het vertrekpunt voor de excursie is: het eerste hek van Overduin aan de rechterkant van de Koningin Emmaweg (gezien vanaf Vrouwenpolder in de richting van Oostkapelle). De wandeling zal ongeveer 1,5 uren duren.

Let op: Met de auto parkeren is bij het vertrekpunt niet mogelijk. U kunt op de fiets komen of de auto parkeren op de parkeerplaats bij Oranjezon (betaald parkeren) en dan is het ± 10 minuten lopen langs de Koningin Emmaweg richting Oostkapelle.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids. Vooraf verplicht aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl. Het aantal deelnemers is beperkt.

Agenda komende periode

De activiteiten van de komende tijd op een rijtje. Kijk ook op de website of facebookpagina voor meer informatie.

- 6, 13, 20, 27 Juni: Rondleiding Rammekenshoek
- 8 Juni: Rondleidingen over de begraafplaats Middelburg
- 14 Juni: De orchideeën van de Schotsman
- 16 Juni: Lekker lang licht in park Toorenvliedt
- 21 Juni: De langste dag in Ter Hooge
- 28 Juni: Natuur en een vleugje Oranjecultuur
- 4, 11, 18, 25 Juli: Rondleiding Rammekenshoek
- 8 Juli: Zomertijd in park Toorenvliedt
- 12 Juli: De orchideeën van de Schotsman
- 15 Juli: Langs monumentale bomen in Middelburg
- 22 Juli: Hoogzomer op landgoed Ter Hooge
- 1, 8, 15, 22, 29 Augustus: Rondleiding Rammekenshoek
- 2 Augustus: Natuur en een vleugje Oranjecultuur
- 11 Augustus: Zomeravondwandeling in het Nollebos
- 12 Augustus: Aangepaste wandeling mindervaliden op landgoed Ter Hooge
- 20 Augustus: Excursie door het Veerse bos- en Krekengebied
- 27 Augustus: Natuur in de stenen stad - Stoepplantjes
- 2 September: Langs monumentale bomen in Middelburg
- 9 September: Natuur en een vleugje Oranjecultuur
- 10 September: Excursie door het Veerse bos- en Krekengebied

Natuur in de stenen stad

Natuur in de stenen stad: Stoepplantjes - zondag 27 augustus 14.00 uur

De natuur is dichterbij dan je denkt, ook midden in de stad. Een groene omgeving in de stad draagt bij aan de biodiversiteit en biedt verkoeling. Dat geldt voor aangeplant groen, maar zeker ook voor planten die spontaan verschijnen tussen de stenen, langs huizen en in boomspiegels. Vaak worden deze planten negatief als onkruid benoemd en weggehaald, maar de benaming stoepplantjes is beter. Want daar waar deze plantjes niet in de weg staan, leveren ze een bijdrage aan de vergroening van de stad en biodiversiteit.

Ben je benieuwd welke stoepplantjes er in Middelburg te vinden zijn, ga dan eens mee met deze excursie op zondag 27 augustus o.l.v. een IVN-natuurgids.

Wandeling ‘Langs Monumentale bomen’

Middelburg is een monumentenstad, maar niet alleen van stenen monumenten. In de binnenstad zijn ook veel monumentale bomen te vinden, zoals oude beuken, paardenkastanjes en de bekende, prachtige vleugelnoot om er maar een paar te noemen. Bomen zijn onmisbaar in een stad; ze bieden schaduw en verkoeling in de zomer, geven kleur en rust, vangen stof en uitlaatgassen op en voorzien ons van zuurstof. En sommige bomen al decennia- of eeuwenlang. Deze monumentale bomen hebben hun eigen geschiedenis en maken zó een stad interessant en levendig.

Bent u ook benieuwd naar het verhaal van deze bomen, ga dan eens mee met een excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Zaterdag 15 juli	13:30 uur
Zaterdag 2 september	13:30 uur

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de markt voor de “Drukkerij”, Middelburg. De wandeling zal ongeveer 1,5 duren.

Kijk ook eens bij de rondleiding “Natuur in de stenen stad” voor andere data van natuurexcursies door de binnenstad van Middelburg.

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids. Vooraf graag aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Excursies Nollebos/Westduin

Bijna een eeuw geleden, begon op initiatief van toenmalig burgemeester van Woerden, de aanleg van het Nollebos, dat bedoeld was als sociaal park voor de bewoners van Vlissingen en omgeving. Sindsdien hebben de geschiedenis en de natuur het park gevormd tot een veelzijdig en waardevol gebied met een rijke flora en fauna. In alle jaargetijden valt er wel iets te beleven in dit parkachtige bos, waar ook de invloed van zoute kwel nog te merken is.

In het voorjaar bloeien er planten zoals de Italiaanse aronskelk, gele dovenetel en fluitenkruid. Ook is de zang van de vele vogels die er verblijven dan goed te horen. In het aangrenzende duingebied en op de dijk zijn in de zomer planten zoals zeeraket, zeekool en de teunisbloem te zien. In het najaar zal de wandeling in het teken staan van het seizoen en de kreken.

Bent u ook benieuwd wat er allemaal te zien is in dit gebied, gaat u dan eens mee met een excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Datum	Tijdstip	Thema
Vrijdag 11 augustus	19.30 uur	Zomeravond
Zondag 17 september	10.00 uur	Nazomer
Vrijdag 20 oktober	14.00 uur	Herfst hangt in de lucht
Zondag 12 november	14.00 uur	De kreken in het Nollebos

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de parkeerplaats Zwanenburg (bij de sauna) aan de Zwanenburgseweg, 4384 JA Vlissingen. De wandeling zal ongeveer 1,5 duren.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Kijk altijd voor de laatste informatie op de website of facebook.

De scherpe boterbloem, gefotografeerd door Jeike Lammers

De orchideeën van de Schotsman

De Schotsman is een gebied met een rijke flora en fauna. Door de verschillende samenstellingen van de grond – van drassige veengrond tot zandgrond – is er het hele jaar door een grote verscheidenheid aan wilde planten te zien. Zo groeit er op de zanderige plaatsen bijvoorbeeld muurpeper (als je hieraan proeft, vergeet je het nooit meer), het duizendguldenkruid (hoe komt dit eigenlijk aan zijn naam?), maar ook de kleine ratelaar. In het voorjaar zingt de nachtegaal het hoogste lied in het natuurlijke en weelderige struikgewas zoals liguster, duindoorn en vlier.

Er komen in het hele gebied verschillende soorten orchideeën voor, een bijzondere plantenfamilie die er vreemde gewoonten op nahoudt. Vooral in de maanden juni en juli zijn ze volop aanwezig. Wat later bloeit ook de parnassia; een beschermd plantje dat vaak samen met orchideeën groeit. Op de nattere plaatsen zijn flinke kussens van spagnum-mos te bewonderen en zelfs zonnedaauw, een vleesetend plantje, groeit er naast de echte koekoeksbloem.

Wilt u de orchideeën en de bijzondere planten van de Schotsman ook eens bekijken, ga dan mee met een excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op woensdag 14 juni of 12 juli; beide om 14.00 uur.

Vertrekpunt: Nog nader te bepalen!

Parkeerplaats surfschool (bij de laatste overgang naar het strand) aan de Veerse dam (Let op: betaald parkeren) of parkeerplaats SBB.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis.

Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Een paardenbloemenbosje, gefotografeerd door Jeike Lammers

De wilde kievitsbloem, gefotografeerd door Jeike Lammers

Wandelingen in Park Toorenvliedt

Het kasteeltje in park Toorenvliedt dateert uit 1726. Al wandelend door het park, dat eind 18e eeuw is aangelegd in de Engelse landschapsstijl, verwonderen we ons over de vele natuur- en cultuurwaarden van de buitenplaats. Wat is er in die 300 jaar gebeurd? U kunt het zelf beleven samen met een natuurgids van IVN Walcheren die u veel kan vertellen over de natuur, de historie en de ontwikkelingen in het park.

Als de omstandigheden rondom de vogelgriep het mogelijk maken, bezoeken we tijdens de wandeling ook de Vogel- en Zoogdieropvang De Mikke. De opvang ligt daar, waar ooit het openluchttheater van Middelburg was. Elke excursie wordt er een ander thema uitgelicht. In 2023 zijn er wandelingen op de volgende data: (Kijk altijd voor de laatste info op de website of facebook).

Het vertrek is vanaf de ingang van het park aan de Koudkerkseweg bij het landingsmonument (Buffalo-voertuig); De wandeling duurt ongeveer 1,5 uur.

Graag voordien aanmelden op: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Vrijdag 16 juni 19.00 uur "Lekker lang licht"

Nog even en het is de langste dag van het jaar. Alles staat fris in het blad en verschillende planten en bomen bloeien. Op een zonnige dag zwermen er vlinders en libellen en ook de verschillende vogels in het park laten van zich horen.

Zaterdag 8 juli 13.30 uur: "Zomertijd"

De natuur is op haar hoogtepunt. Alles is vol en veel. Bijen en andere insecten zorgen voor een waar zoemkoor in de vele bloeiende struiken en bloemperken.

Dinsdag 12 september 15.00 uur: "Nazomerlicht"

Nog even genieten van de nabloei van sommige bomen en planten. Ook deze fase kent mooie taferelen. Vlinders op zoek naar nectar en vogels genietend van de bessen in de struiken. Het zachte nazomerlicht geeft het park een bijzondere sfeer.

Wandelingen op Landgoed Ter Hooge

Landgoed Ter Hooge is een gevarieerd gebied dat rond het begin van de 19e eeuw in de Engelse landschapsstijl is aangelegd. Het huidige kasteel dateert van 1755 en is gebouwd op de fundamenten van een kasteel dat daar al in de 15de eeuw is gebouwd. Een aantal jaren geleden is het gebied uitgebreid met schrale weiljes afgezet met o.a. Zeeuwse hagen.

Elke maand is er een ander thema. De komende wandelingen zijn gepland op de volgende data. Kijk altijd voor de laatste info op de website of facebook:

Woensdag 21 juni 19.30 uur: "De langste dag"

's Avonds krijgt het bos een mystieke sfeer. Het is – de langste dag van het jaar. Struiken in de typisch Zeeuwse hagen bloeien volop. Als het een zonnige dag is en het gras nog niet gemaaid is, maken de zwermen vlinders en libellen boven het grasveld, waar o.a. de markante sequoia en de sierlijke himalayaceder staan, de dag tot een feest.

Zaterdag 22 juli 19.30 uur: "Hoogzomer"

De natuur is op haar hoogtepunt. Alles is vol en veel. De – bloeiende honingboom bij de vijver en de zilverlindes achter het kasteel beginnen te bloeien en verspreiden zoete geuren. Bijen en andere insecten zorgen voor een waar zoektocht.

Zaterdag 12 augustus 14.00 uur: "Zomer in Ter Hooge" (aangepaste excursie)

IVN wil graag de natuur toegankelijk maken voor iedereen en organiseert daarom een aangepaste excursie in Ter Hooge. Op zaterdag 12 augustus kan er met de gids een leuke tocht over het landgoed gemaakt worden, waarbij iedere deelnemer welkom is, maar er een aangepaste route gevolgd zal worden die ook geschikt is voor minder-valide deelnemers.

Zaterdag 23 september 14.00 uur: "Nazomerlicht"

Nog even genieten van de nabloeit van sommige bomen en planten. Ook deze fase kent mooie taferelen. Vlinders op zoek naar nectar. De struiken van de Zeeuwse haag (o.a. meidoorn, Gelderse roos, braam) zitten al vol met bessen. Het zachte nazomerlicht zet het bos in een mooie gloed. Als je heel rustig en voorzichtig bent is er misschien een ree te zien. In deze periode zijn ze bronstig en dat maakt ze iets minder schuw dan anders.

Woensdag 25 oktober 14.00 uur: "Herfst hangt in lucht"

De dagen worden korter. De zon krijgt steeds minder uren van de dag en schijnt zwakker. Het bos maakt zich op voor de winter. De bladeren van de bomen verliezen hun groene kleurstof en de rode en gele kleuren die overblijven zetten het bos in een mooie gloed. Paddenstoelen verschijnen en als het meezit zien we, zoals vaker in dit parkbos, een heuse heksenkring. Wel eens geprobeerd een dwarrelend blaadje dat loskomt van de boom te vangen? Het brengt geluk!

Zaterdag 9 december 14.00 uur: "Winterse Rust"

Het is rustig in het bos. Dat wil niet zeggen dat er niets interessants te beleven valt. Het is alleen al leuk om lekker warm ingepakt door de ritselende afgevallen blaadjes te stappen. Nu de bladeren van de bomen af zijn kunnen – de verschillende vormen van de diverse boomsoorten bekeken worden. En er is meer te zien aan de kale takken. Vruchtjes, noten en zaden, gallen en de verlaten vogelnesten. Het kasteel is nu vanuit allerlei gezichtspunten, ongehinderd door gebladerte, te bewonderen.

Het vertrek is vanaf de parkeerplaats aan de Breeweg tegenover kaasboerderij "Pitteperk". Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids. Vooraf verplicht aanmelden bij activiteit@ivnwalcheren.nl (er geldt een maximum aantal deelnemers).

Rondleiding Rammekenshoek

Wat een verrassend hoekje van Walcheren!

Vlakbij het dorp Ritthem ligt het gebied Rammekenshoek. We zien daar schorren en slikken, waar bij laag water naar eten gescharreld wordt door allerlei vogels, we lopen om het Fort Rammekens heen en horen daar over de geschiedenis van deze eeuwen oude vesting en natuurlijk is daar de Westerschelde met zijn belangrijke functie voor de oude handelssteden en ook nu nog is het een zeer druk bevaren handelsroute waarbij de schepen verbazend dicht langs onze oever varen.

Het strandje en de kreek geven aanleiding om te vertellen over de jongste geschiedenis van Walcheren en ook wie belangstelling heeft voor planten kan aan zijn trekken komen.

Kortom, voor elk wat wils op één vierkante kilometer. De rondleiding start op elke dinsdagavond vanaf 30 mei tot en met 29 augustus om 19.30 uur en duurt ongeveer anderhalf uur. De gids wacht u op bij de parkeerplaats van Fort Rammekens.

Omdat we over een onverharde dijk stappen via een overstapje is de wandeling niet geschikt voor wagentjes en mensen die slecht ter been zijn, maar we kunnen u wel een (gratis) alternatief rondje wijzen.

Deelname: Opgeven via rammekenshoek@ivnwalcheren.nl

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Andere activiteiten in het kort

In het onderstaande overzicht willen we aandacht geven aan de andere natuuractiviteiten in de buurt. Kijk voor meer en de laatste informatie op de website van de desbetreffende organisatie.

Het Zeeuws Landschap

Informatie: <https://www.hetzeeuwselandschap.nl>

Libellen in Oranjezon: **13 juni, 19 juli**

Strandexpeditie: het groene strand van Oranjezon: **15 juni, 12 juli**

Beleef Oranjezon: **4, 6, 11, 18, 20, 25 juli, 1, 3, 8, 15, 22, 24, 29 augustus**

Vleermuizen in Oranjezon: **26 augustus**

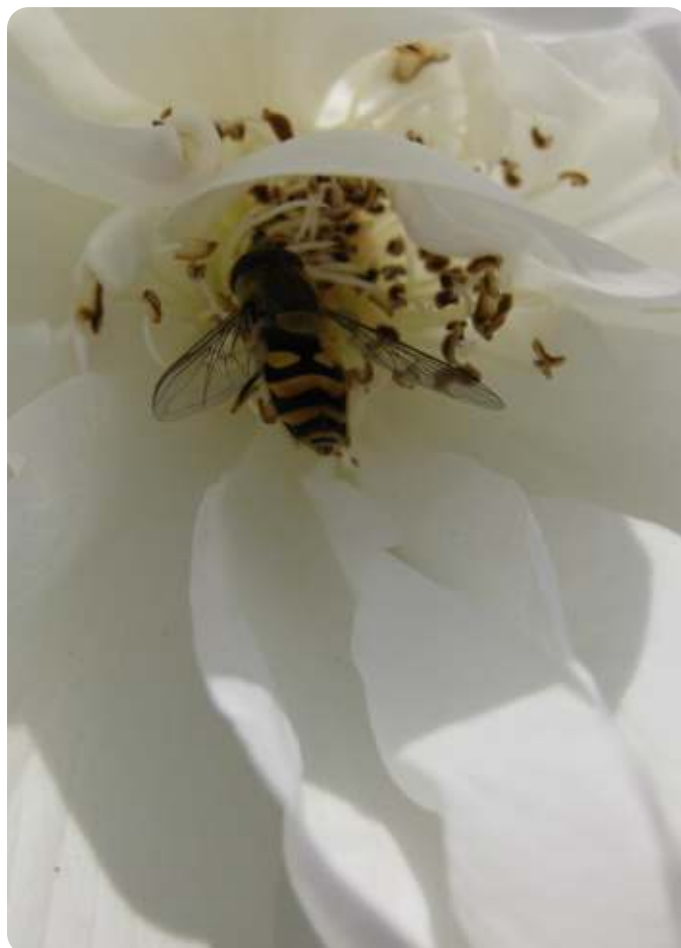
Polderhuis Westkapelle

Informatie: <https://www.polderhuiswestkapelle.nl/nl/activiteiten/agenda>

Vogelexcursie Noordervroon: **8 juli, 19 augustus**

Wandeling door de tijd over Westkappelse dijk, duin en kreek: **10 juni**

Geheimen van het getij: **16 augustus, 2 september**

Het is een nepwesp, oh nee, het lijkt een bessenbandzweefvlieg te zijn. Lekker slurpend van de roos!

De bladluizen lijken een beetje verdwaald. Je zou deze jongens bijna bloemluizen gaan noemen.

KNNV

Informatie: <https://walcheren.knnv.nl/agenda/>

Strand Monitoring Project Neeltje Jans

Informatie: Elly Jacobusse 06 29 83 58 16, of mailen naar ellyjacobusse@gmail.com

6, 20 juni, 20 juli, 4, 18 augustus, 2, 18 september

Maandagmiddagwandeling

5 juni, 3 juli, 7 augustus, 4 september

Plantenwerkgroep

8, 15, 22, 29 juni, 6, 13, 20, 27 juli, 3, 17, 24, 31 augustus, 5 september

Duurzaamheid

Project Zeeuws natuurbier IVN IPA

Margot Quist

Deelnemers: Merel Berrevoets, Ton Duine, Jodriке de Koning, Margot Quist

Inleiding

De laatste opdracht voor de opleiding tot natuurgids was een gezamenlijke groepsopdracht om een onderwerp m.b.t. de natuur- klimaat en/of duurzaamheid en de natuur uit te werken en te presenteren aan de collega's.

En daarbij aandacht te geven aan het inzetten van individuele vaardigheden: communicatie, schrijven, samenwerken, leren van elkaar, reflectie.

Dit verslag is de weergave van ons project dat liep van 8 december 2022 tot 18 maart 2023.

Onze keuze voor de eindopdracht: "Een duurzaam natuurbier brouwen"

Met toevoeging van ingrediënten uit de Zeeuwse natuur en verwerken van de restproducten van het brouwproces. De begeleiders zijn met dit project akkoord gegaan.

De keuze voor bier brouwen was snel gemaakt. We lusten allemaal wel een "speciaalbier"; en dat zou het zeker worden, want we spraken af dat er dan wel zoveel als mogelijk natuurlijke Zeeuwse ingrediënten gebruikt zouden worden – liefst van Walcheren, omdat dit bier-brouw--project onderdeel is van de Opleiding tot Natuurgids die door IVN Walcheren is georganiseerd.

Taakverdeling

Voor het tot stand komen van dit project (met als resultaat – volgens de collega's tijdens de presentatie – een heerlijk, zeer drinkbaar biertje) waren veel verschillende (individuele) eigenschappen en talenten nodig. Te onderscheiden waren de volgende aandachtsgebieden:

Jodriке thuis	Catering, vliegende keep en van alle markten
Margot	Recepten, proeven en (foto)verslaglegging
Merel	Tekentalent en natuur-raadpleegbron
Ton	Meesterbrouwer

Het eindresultaat

Alle vaardigheden (zie de opdracht) zijn wel aan de orde gekomen. Tijdens het hele proces van bedenken tot drinken hebben wij niet alleen heel veel plezier gehad, maar we hebben bijvoorbeeld ook goed moeten samenwerken: vanaf het begin hebben we stapsgewijs het hele proces aan de hand van de gebruiksaanwijzing samen ontdekt – vanaf de keuze van de ingrediënten via het eerste pletten van het graan tot het uitschenken van het bier en de presentatie van ons project aan de collega's. Voorts hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de kennis die Ton al had op het gebied van bierbrouwen en van zijn materialen voor professioneel bierbrouwen.

Bijeenkomsten

De eerste bijeenkomst 8 december 2022

Dit was bij McDonalds :) , om de planning te bespreken en keuze te maken uit mogelijke smaken: kastanjes, brandnetels, walnoten, hazelnoten of duindoornbessen.

Gelet op het seizoen was het net te laat om goede kastanjes te gebruiken – aanvankelijk de voorkeur van de meerderheid (de kastanjes die we hadden waren verdroogd en Walcherse kastanjes waren niet meer verkrijgbaar). Hazelnoten waren er nog wel, maar omdat de meerderheid zich een biertje met een zuurtje best zou laten smaken, kozen we voor duindoornbessen. Voor 20 liter bier waren circa 400 gram duindoornbessen nodig, die werden verzameld in de duinen. De bessen werden gewassen en met tak in al in de diepvriezer gedaan zodat ze er makkelijk af zouden vallen.

Die dag hebben we het eerste brouwsel klaargemaakt in een speciale brouwketel. Het basisbier hebben we gemaakt met een kant en klaar bierbouw-pakket met Iers mos, kruiden, tarwe, twee soorten hop, gist en een handleiding.

De Dichtersbrouwer					
BIERTYPE IPA	LITEREN 20L	BIEROPSTROMING 05-02-23		BROUWSTER 2	
BOC	IPA	Duindoorn IPA			
Graadmaten	gram	BOC	Graadmaten	gram	BOC
geef waren					
Hopsorten	gram	% alfaar	first wort hopping	idid	
hop 1					
hop 2					
Na hop					
Suikers	gram		suikers	gram	
Kruiden	gram		Kruiden	gram	
Beck's ande duindoorn	4		Tees mos		
400	300		Continental	400	
Maischwater	4	2 x 60min	Gedroogd		
Maischwater			Maischwater		
Maischwater	100	90 min			
70		2 min			
Bouquet	90				
Bouquet	100				
1050					
Bijzondere IPA met duindoornbessen (geen schik en p.c. verzijnd) 00/12 54 gaven 1020					

En die laatste bleek onontbeerlijk, want bierbrouwen is een hele kunst en kunde! Wanneer doe je wat in de ketel, op welke temperatuur, hoe lang moet het gisten, etc. etc. Een overzicht van het proces kun je verderop lezen voor wie het ook eens wil proberen.

Die eerste dag voegden we – na het pletten van het graan en het mengen daarvan met 20 liter water in de brouwketel – in de juiste volgorde de ingrediënten uit het pakket, plus duindoornbessen en koriander, toe tijdens het maischen. Daarna was het wachten. En vooral veel kletsen. En natuurlijk de temperatuur in de gaten houden.

Toen het brouwsel na uren koken eenmaal op de juiste temperatuur was, hebben we het overgeheveld in een gistvat. En dat gistvat werd gekoesterd op de voor een goede gisting vereiste constante temperatuur van 20 graden. Hoe doe je dat? Nou, het vat werd op een vloerverwarmingsmat gezet. Creatief! Een periode van wachten volgde. Twee weken van geblub en geborrel...

De derde bijeenkomst op 19 februari 2023

Het gistingsproces heeft z'n werk had gedaan en we gaan de flesjes afvullen. Daarvoor hevelen we het bier uit de brouwketel over naar een afzulvat (met een kraantje aan de onderzijde) – let op dat de droesem niet meekomt! – en bepalen het alcoholgehalte (staat ook op het etiket). De droesem wordt bewaard voor later.

Vóór het afvullen hebben we eerst uitgebreid geproefd: een friszuur, warmbloedig – als de Zeeuwen zijn – en licht amberkleurig bier.

We steriliseerden zo'n 40 flesjes in de oven en vulden ze af.

Vervolgens werden ze voorzien van een kroonkurk. Tenslotte bespraken we nog hoe de beide etiketten eruit komen te zien. De naam bedachten we ook: IVN IPA (India pale ale, een extra hoppige bierstijl).

Er volgde een tweede gisting op de fles (ook weer 2 weken en weer bij precies 20 graden). Daarna hebben we de etiketten erop geplakt.

De droesem-restanten hebben we verzameld en daar hebben we bierbrood mee gebakken dat we bij de bierproeverij op 18 maart 2023 hebben gepresenteerd. Voor het recept zie verderop in het blad.

Wij hebben alle vier veel plezier beleefd aan dit samenwerken aan de eindopdracht. En dan is het ook nog lekker!

En dan mochten we het óók nog presenteren aan de mensen met wie wij anderhalf jaar lang, toch redelijk intensief, zijn opgetrokken, veel hebben beleefd, veel geleerd en vooral veel gelachen. Het was voor ons de kers op de taart dat niet alleen wij het een lekker bier vonden, maar dat het ook met veel enthousiasme werd ontvangen. Een geweldig einde van een geweldige cursus, met dank aan de organisatoren en de deskundigen.

Het is zo mooi dat je – juist door de verschillen tussen elkaar te koesteren en er de ruimte voor te houden – samen kunt werken aan een mooie, duurzame wereld met aandacht voor elkaar en voor de natuur. En dat we door de inzet van al die enthousiaste en deskundige vrijwilligers straks zelf anderen kunnen vertellen over de schoonheid en verscheidenheid van de Zeeuwse natuur in al haar facetten.

Tenslotte,

We gaan in mijn beleving als mensheid nu best puberaal om met concepten als milieu, duurzaamheid en ecologie. Integratie van elkaars waarheid lijkt nooit het doel te zijn: boos stampen we de heilige huisjes van de ander uit. Dit belemmert vooruitgang en zorgt dat ervaring niet gestapeld wordt, maar steeds opnieuw moet worden opgedaan. Er hoort respect te zijn voor het kennisniveau van de ander en in een groep hoort het veilig te voelen je eigen waarheid te delen. Dit geeft een ruimte die ik in de politiek niet zo voel op het moment. Dit was wat we in ons groepje wel probeerden.

Ik, bijvoorbeeld, ben een schandalige Bourgondiër. Je kunt naar mij roepen dat het duurzamer was geweest om veganist te blijven en me verplichten te stoppen met onnodige consumptie van onnodige voedingsmiddelen zoals een lekker koud biertje, maar ik krijg liever de ruimte om op mijn eigen niveau mijn leven duurzamer te maken.

Ik benadruk dat de bessen zijn geplukt uit een particuliere tuin op het moment dat ze volop aanwezig waren. Het is met 'wildplukken' vooral de bedoeling de connectie met lokale eetbare producten te behouden en om te vermijden een lokale voedselbron voor dieren weg te nemen, dus meer aanwijzen en zelf opkweken dan plukken. Het gebruik van duindoorbessen kan een geïmporteerde of in kas gekweekte citrusvrucht overbodig maken. Ook heeft mijn eigen gebiedje duindoorbessen en hop en wat plantsoorten die vroeger weleens in bier werden gebruikt, dus ook in die zin was het een zeer toepasselijke groepsopdracht.

En als ik dronken kramsvogels door de duinen zie struikelen, kan ik me nu eindelijk bij hen voegen, als dat geen IVN-natuurbeleving is, weet ik het niet meer. Het was heerlijk om hier samen aan te werken.

Recept: Bierbroodje

Het laatste bier uit de brouwketel (ongeveer 3 dl)

350 gram bloem

1 eetlepel bakpoeder

6 gram zout

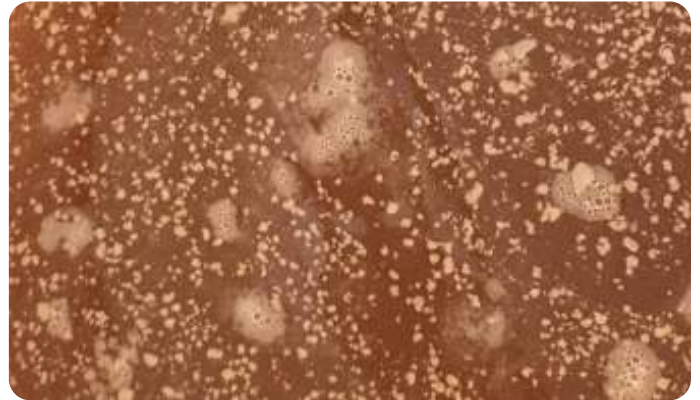
25 gram kristalsuiker

Naar smaak kruiden en zaden/pitten toevoegen zoals brandnetel, rozemarijn, salie, zonnebloempitten, gebroken lijnzaad, sesamzaadjes

25 gram boter

Alle ingrediënten behalve de boter, mengen tot een dik, rustiek beslag en in een ingevette bakvorm doen. Daarover heen de gesmolten boter druppelen. Het brood 35 – 45 minuten bakken in een oven op 180 graden.

Korte cursus bierbrouwen

Gerst mouten

Reinigen

Weken

Kiemen voor enzymvorming die zetmeel omzetten in vergistbare suikers

Eesten en drogen (stoppen van het kiemproces)

Eventueel roosteren.

Gerst schroten

In een schrootmolen de gerst een beetje pletten

Water toevoegen en maischen

Dit is het brouwproces waarbij het zetmeel van mout enzymatisch wordt afgebroken tot eenvoudigere moleculen. Na het maischen wordt de moutpap gesplitst in een heldere vloeistof, het wort, en vaste bestanddelen: de bierbostel.

Koken

Het wort wordt gekookt, dan worden kruiden en hop toegevoegd en meegekookt.

Filteren en terugkoelen, gist toevoegen.

Vergisten

Hierbij worden de suikers omgezet in alcohol in een gesloten vat met waterslot.

2 tot 3 weken op bepaalde temperatuur.

Bottelen

Het bier overhevelen in een vat met tapkraan, beetje suiker erbij voor de vorming van koolzuur. In flessen doen. Laten rusten op dezelfde temperatuur, minstens twee weken.

Koelen, uitschenken, drinken

Artikelen en ander Nieuws

Terug van weggeweest

De rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*)

Irene Maréchal

Wie rond april / mei in de buurt komt van overjarige rietkragen komt hem – met name in de lage delen van Nederland – volop tegen, de rietzanger. Hij is weer terug van weggeweest uit zijn overwinteringsgebied ten zuiden van de Sahara. In de periode augustus, september trekt de gehele populatie rietzangers naar Afrika om daar te overwinteren. Vanaf april, mei komen ze weer terug om te broeden. Het aantal rietzangers dat hier komt om te broeden hangt sterk af van de hoeveelheid neerslag in de Afrika. Flinke regenval in de Sahel betekent veel rietzangers in Nederland.

Afbeelding uit Wikipedia

Voor een rietzanger is de ideale leefomgeving te vinden bij het water. Belangrijk is dat er een combinatie van jong en overjarig riet met daarbij dichte en opschietende kruiden aanwezig is. Dit soort biotopen vind je in bijvoorbeeld bij moerassen, kanalen, sloten, meren en rivieren. Uit deze vegetatie haalt de rietzanger namelijk zijn voedsel zoals insecten, spinnen, slakken. En zijn nest bouwt hij laag boven de grond in het riet, meestal in overjarig landriet of lage struiken zoals wilgen. Het nest steunt daarbij op de vegetatie.

Zodra de mannetjes zijn gearriveerd gaan ze direct op zoek naar een geschikt territorium. De mannetjes zoeken vervolgens de aandacht van de vrouwtjes. Ze zingen dan bijna de hele dag door. Ook maken ze korte baltsvluchten waarbij ze tot in de top van een rietstengel klimmen, daarna al zingend een stukje op te vliegen om dan als een parachute weer neer te dalen.

Rietzanger

Het vrouwtje kiest haar partner door te letten op het zangrepertoire, de baltsvlucht én de kwaliteit van het territorium. Het mannetje en vrouwtje blijven bij elkaar totdat het vrouwtje een compleet legsel (5 à 6 eitjes) gelegd heeft.

Kleine karekiet

Sommige mannetjes gaan daarna op zoek naar een nieuw territorium dicht in de buurt van het oude om een nieuw vrouwtje te imponeren. Hij vergeet echter zijn eerste vrouwtje en de jongen niet, want zodra deze uit het ei zijn gekropen helpt hij met het voeren van de jongen.

Een rietzanger wordt weleens verward met een kleine karekiet. Er zijn echter een aantal duidelijke verschillen. In de onderstaande tabel staan ze overzichtelijk bij elkaar.

	Rietzanger	Kleine karekiet
Zang	Krassend van karakter met imitatie van andere vogels.	Ritmisch staccato met altijd een "kr-kiet"-achtige strofe. Niet zo gevarieerd, niet zo hard, soms enkele fluittonen.
Uiterlijk	Bovenkant grijsbruin met donker gestreepte kop en rug. Geelbruin - niet gestreepte onderkant / flank / stuit. Opvallende lichtgele tot witte wenkbrauwstreep. Bruine poten. Witte kin en keel.	Egaal gelig bruin aan de bovenkant. Egaal lichtbruin aan de onderkant. Vleugels licht roestbruin gekleurd. Relatief lange snavel. Grijsbruine poten.

Kortom een bijzondere kleine vogel!

Het mooie uitzicht over de Bruintjeskreek; foto Jodriке de Koning

De Bruintjeskreek in Sint Philipsland

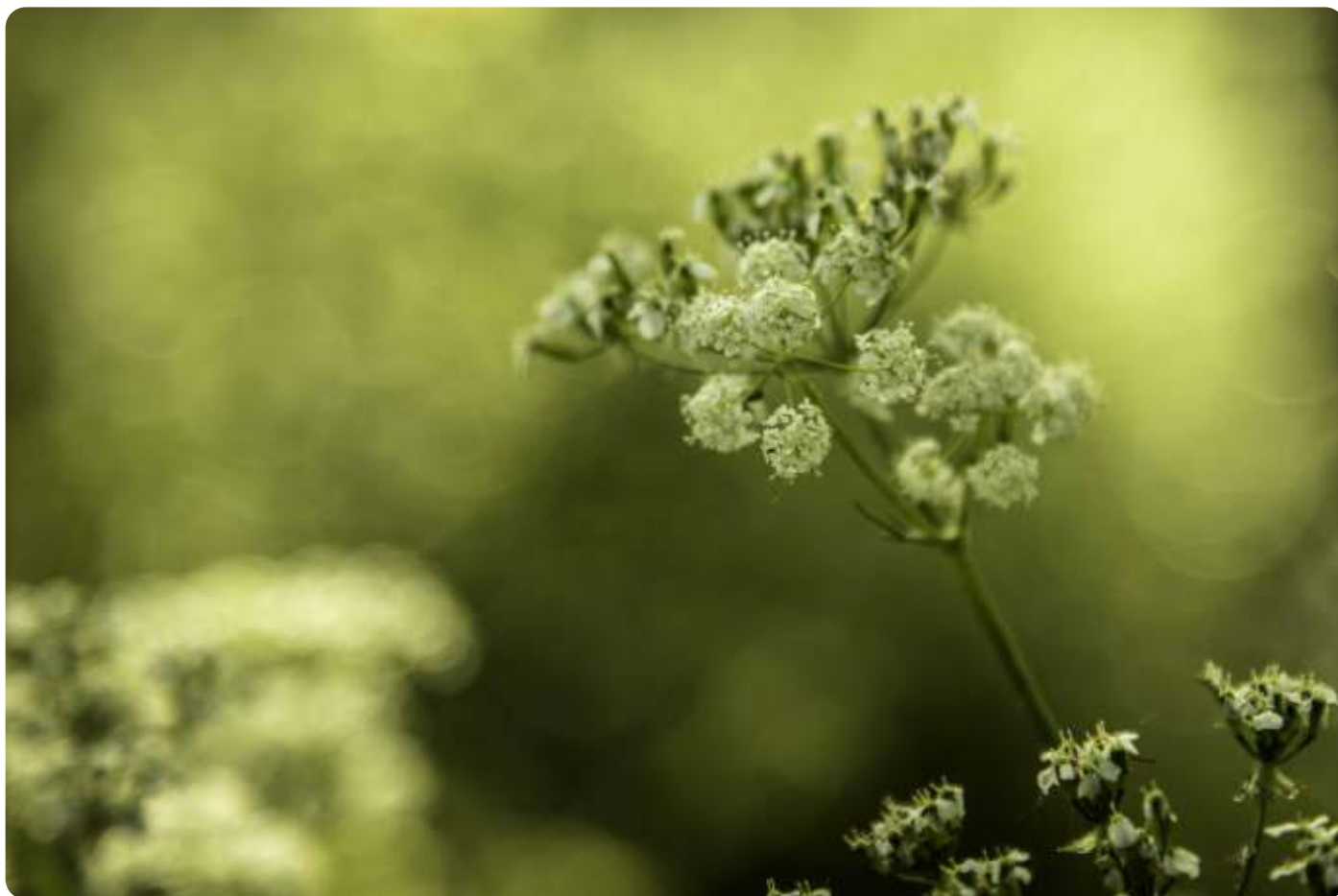
Jodriке de Koning

Op enige afstand van Walcheren, maar zeker zo leuk is een bezoek aan de Bruintjeskreek op het eiland Sint Philipsland. Er is een kleine vogelkijkhut ten zuiden van het gebied. Oorspronkelijk is de Bruintjeskreek een brede geul met hoge oeverwallen. De Rijksweg snijdt het gebied in twee stukken, die onder de weg door wel met elkaar verbonden zijn. De Anna-Jacobapolder is in 1852 ontstaan door de aanleg van dijken. Het gebied is langzaam verzoet en steeds smaller geworden. De kreek heeft nu een brak karakter. Ondiep water en vochtig grasland zorgen voor een grote vogelrijkheid.

In de rietkraag broeden kleine karekiet, baardman, blauwborst, dodaars en blauwe kiekendief. In de weilanden broeden onder andere slobbeend, wilde eend, tureluur, kievit en soms zomertaling. Ook kluut en bergeend behoren tot de broedvogels. In het midden van de kreek wonen ransuilen in het bosje dat daar is ontstaan. Na de broedtijd is het gebied rijk aan doortrekkende steltlopers. De Oosterschelde ligt vlakbij en bij hoogtij is de kreek een zogenaamde 'hoogwatervluchtplaats' voor diezelfde steltlopers.

In de Bruintjeskreek zie je in voorjaar en zomer meer lepelaars. Die gedijen hier vanwege de warmere winters die we nu hebben. Regelmatig zie je visarend, purperreiger, lepelaar en kleine zilverreiger, evenals kleine zwanen en brandganzen. De oevers zijn in gebruik als weiland en het restant van de kreek fungeert als boezem voor het overvloedige polderwater. Plantensoorten als moeraszoutgras en aardbeiklaver doen het hier ook goed. Runderen en Zeeuwse trekpaarden begrazen het gebied.

Kijk ook eens op Waarneming.nl waar je gelijk een beeld hebt wat er op enig moment te zien is. Voor een bezoek aan de vogelobservatiehut parkeer je op de Mosselweg bij het bordje dat de ingang van het gebied aangeeft. Vanaf hier loop je er via een pad onderlangs de dijk naar toe. De Slikken van de Heen liggen vlakbij. Dit combineert mooi met je bezoek aan de Bruintjeskreek. Beslist de moeite waard!

Fluitenkruid

Fototips: Daslook & Fluitenkruid

Arjen Hartog

Wat hebben deze twee planten gemeenschappelijk en wat niet? Ik zie meer overeenkomsten dan verschillen. Daarom om met het laatste te beginnen zijn het wetenschappelijk gezien twee verschillende soorten. Daslook behoort tot de narcissen-familie en fluitenkruid tot schermbloemige familie. De bloeiperiode van daslook is april en fluitenkruid bloeit in mei. Daarnaast smaakt daslook naar ui of knoflook en dat ruik je ook goed. Fluitenkruid daarentegen ruikt een beetje anijsachtig.

Over de overeenkomsten kan ik je ook wel het een en ander vertellen. Namelijk dat ze beide witte bloemen hebben. Deze bloemen zijn te zien in het voorjaar en komen vaak, op de plaatsen waar ze staan, in grote getalen voor. Maar het belangrijkste is dat ze beide door de fotowerkgroep dit voorjaar gefotografeerd zijn. We zijn half april naar Ter Hooge geweest om de daslook te fotograferen en half mei naar het heggenslandschap rondom Nisse geweest waar onder andere volop fluitenkruid te vinden was.

Ter Hooge is natuurlijk een bekend natuurgebied op Walcheren aan de buitenrand van Middelburg, richting Koudekerke. Dit landgoed is een bekend gebied met een broedkolonie van reigers, bijzondere bomen en verschillende stinzenplanten. Eén van die stinzenplanten waar de fotowerkgroep voor dit keer voor ging is de daslook. Deze mooie, welriekende, witte plant is perfect om te fotograferen. We hebben dan ook volop de tijd genomen om deze plant vast te leggen. Dat doe je als fotograaf natuurlijk niet door er even langs te lopen en dan van boven naar beneden, in fotografische termen vogelperspectief genoemd, een plaatje te schieten. Eerst wordt deze plant van alle kanten bekeken en bepaald hoe het zonnetje er op schijnt. Dan wordt bepaald van welke kant en in welke richting we deze witte bloem met zijn knalgroene blaadjes het beste kunnen vastleggen. Veelal wordt dat dan gedaan door de bloem op ooghoogte te fotograferen met een zonnetje dat van de zijkant komt. Naast deze daslook viel ook de pinksterbloem, primula (bakkruidje) en de bloesemboom goed te fotograferen.

Een maand later, 13 mei, zijn we naar het heggenslandschap achter Nisse gegaan. We hebben daar een rondje van een kleine vier kilometer gewandeld en tussendoor veel foto's gemaakt. Het eerste paadje was erg smal en stond vol met fluitenkruid. We zijn hier dan ook lange tijd bezig geweest om deze bloem mooi vast te leggen met ons fototoestel. Met fluitenkruid is het mooi een bloem te isoleren, door enkel op deze te focussen, tussen al die anderen.

De leden van fotowerkgroep in actie.

Door met een groot diafragma (klein getal) te werken wordt die ene bloem scherp afgebeeld terwijl al die anderen onscherp worden. Echter door die ene scherpe snap je dat al het onscherpe wit ook van fluitenkruid is. Al dit wit moet je dan niet op de “automaat” fotograferen, maar redelijk overbelichten. Op die manier wordt het vele wit ook wit op de afbeelding. Naast het fluitenkruid stond de meidoorn ook volop in bloei. Tevens hebben we ook nog een aantal mooie landschapjes, met de kerk van Nisse op de achtergrond, kunnen maken.

Kortom het waren weer twee heerlijk foto-ochtenden met gezellige fotograferen. Wil je ook een keer stuur me dan een berichtje. Ook als je de mooie foto's van ons wilt bekijken kan dat. Op woensdag 14 juni gaan we de foto's van afgelopen bijeenkomsten gezamenlijk bekijken en bespreken. Je bent van harte welkom.

www.arjenhartog.nl

Op weg naar de supermarkt zag ik een bolletje hangen. Maar het bleek een spinnenschat te zijn. Of beter nog: spinnenschattjes. Want het zijn kleine kruisspinnen van twee millimeter ongeveer!

Wieruliegen

Heleen Mols

In het vloedmerk met aangespoeld zeewier op het strand, de dijk of dam is een specifieke groep vliegen te vinden: de wiervliegen.

Wiervliegen zijn overal ter wereld bijna het hele jaar aanwezig op stranden en aan kusten waar veel zeewier aanspoelt en blijft liggen om te verrotten. Ze zijn voor hun voedsel en voortplanting namelijk afhankelijk van de rottende bruine en groene algen.

De vrouwtjes leggen hun eitjes enkel en alleen in wieren. Ze komen op de geur van de algen af en leggen tot 5 bundeltjes van 80 eitjes elk in het wier. De vochtige omstandigheden binnen het wier vormen een perfecte broedplaats voor de eitjes die na $\pm$ 12 dagen uitkomen, waarna de larven gebruik kunnen maken van de beschutting en relatieve warmte in het rottende wier. Ze voeden zich met de micro-organismen/bacteriën die zich op de algen bevinden en blijven ook als volwassen dier veelal op dezelfde plek van hun geboorte totdat ze op zoek moeten naar een andere plaats met wier om zich te voeden en voort te planten.

Factoren als de constante aanvoer van algen, de afbraakfase waarin het wier zich bevindt, de temperatuur en weersomstandigheden zoals storm e.d. bepalen of en hoeveel wiervliegen zich op een bepaalde plek en op een bepaalde tijd, aan de kust bevinden. Omdat hogere en lagere temperaturen de mate van afbraak van het wier beïnvloeden, is de temperatuur tevens bepalend voor de incubatieperiode van de eitjes. Bij hogere temperaturen is de ontwikkeling van de eitjes sneller dan bij lagere, omdat het zeewier minder lang 'vers' blijft.

Wereldwijd bestaan er ongeveer 35 verschillende soorten wiervliegen, waarvan er in Nederland 16 soorten voorkomen.

Coelopa frigida; foto door Janet Graham.

Wiervliegen (coelopidae) behoren tot de tweevleugeligen (diptera). De meest algemene wiervlieg is de coelopa frigida. Deze heeft een donkerbruin tot zwart lichaam van ongeveer 5 tot 7 mm groot, iets lichtere poten en relatief grote doorschijnende vleugels.

De mannetjes zijn groter dan de vrouwtjes. De poten en het lijf van wiervliegen zijn sterk behaard en ze zijn 'waterproof' zodat ze, als de wieren waarop ze leven terug de zee inspoelen, zich snel bovenop het wier kunnen zetten en weg kunnen vliegen naar het strand.

Ze hebben veel vijanden, zoals kevers die ook in het vloedmerk leven en de larven graag eten evenals spreeuwen. Ook allerlei kustvogels vormen een bedreiging voor de wiervliegen, zoals de steenloper die het wier omkeert op zoek naar strandvlooien, naast vele andere vogels waarvoor de vliegen, strandvlooien en kevers een voedingsbron zijn.

Het vloedmerk wordt door al deze dierlijke activiteiten uiteindelijk verteerd tot een rijke voedingsbodem voor de zaden van pioniersplanten zoals helm, zeeraket, biestaruwegras en loogkruid. Deze planten staan op hun beurt weer aan het begin van nieuwe duinvorming.

Nieuwe duinvorming met helmgras en zeeraket

Hoewel het stinkende, rottende met vliegen bezaaide aanspoelsel, meestal ook nog vermengd met veel menselijk (plastic) afval, niet bepaald populair is op drukbezochte stranden en daarom opgeruimd wordt, moeten we ons toch realiseren dat we hiermee een belangrijke schakel weghalen en de flora en fauna van een natuurlijk strand ernstig verstoren. Zonder (rottend) wier zijn er geen wiervliegen, strandvlooien en strandkevers waardoor een 'minibiotoop' verloren gaat.

Het handmatig opruimen van menselijk afval, waarbij de plantaardige resten blijven liggen, is weliswaar een enorme klus, maar komt zeker ten goede aan de biodiversiteit en dynamiek binnen een uniek stukje natuur. Het is ook een belangrijke voorwaarde voor het creëren van een Groen Strand: een strand dat dusdanig beheerd wordt zodat de natuurlijke processen meer hun gang kunnen gaan en het meer flora en fauna aantrekt. Omdat wiervliegen volledig afhankelijk zijn van de aanwezigheid van wieren, kan een vergelijking met andere locaties niet echt gemaakt worden. Klimaatverandering, met stijgende temperaturen, kan wel in bepaalde gevallen voor een toename van deze soort zorgen.

Inhoud

Algemeen

- 2 Redactioneel
Bij de voorpagina
Aan de editie werkten mee
Colofon
- 3 Bestuur en Werkgroepen
Wil je een handje helpen?

Activiteiten

- 4 Rondleidingen over de begraafplaats Middelburg

Excursie door het Veerse bos- en krekengebied
- 5 Natuur en een vleugje Oranjecultuur
Agenda komende periode
Natuur in de stenen stad
- 6 Wandeling "Langs monumentale bomen"
Excursies Nollebos/Westduin
- 7 De orchideeën van de Schotsman
Wandelingen in Park Toorenvliedt
- 8 Wandelingen op Landgoed Ter Hooge
Rondleiding Rammekenshoek
- 9 Andere activiteiten in het kort

Duurzaamheid

- 10 Project Zeeuws Natuurbier IVN IPA
- 14 Recept: Bierbroodje
Korte cursus bier brouwen

Artikelen en ander nieuws

- 15 Terug van weggeweest: De rietzanger (*acrocephalus schoenobaenus*)
- 16 De Bruintjeskreek in Sint Philipsland
- 17 Fototips: Daslook & Fluitenkruid
- 19 Wiervliegen

Naïef dat ik was dacht ik dat het lantaarntje aan het uitrusten was, maar nee, had ik goed geluisterd dan had ik de krakende kaken gehoord die een mug naar binnen werkten. Je kunt het vleugeltje nog zien uitsteken.